Welke vormen en intensiteit van begeleiding zijn effectief voor zij-instromers in het beroep van leraar in het po?

Beantwoord door Jacob van der Wel en Niek van den Berg (kennismakelaars Kennisrotonde)

6 juni 2023 – update 14 juni 2024

KR. 1661

Kort antwoord

We hebben geen empirisch onderzoek gevonden over de effectiviteit van de begeleiding van zij-instromers in het leraarberoep. Onderzoek naar de begeleiding van startende leraren wijst erop dat een combinatie van ondersteuningsactiviteiten de kans op uitval verkleint. Ook de inzet van een mentor kan helpen om uitval van startende leraren te voorkomen. Mogelijk zijn deze vormen van begeleiding ook effectief voor zij-instromers in beroep. Vorm en intensiteit van de begeleiding lijken er dus wel toe te doen.

Antwoord

Zij-instromers in het onderwijs kunnen verschillende routes volgen

Zij-instromers in het onderwijs maken de overstap vanuit een ander beroep naar een baan als leraar. Hiervoor kunnen ze verschillende routes volgen. Veel zij-instromers maken gebruik van de route zij-instroom in het beroep leraar. Daarbij treedt de zij-instromer in dienst van het schoolbestuur en staat vanaf het begin voor de klas. Een andere route is zij-instroom in de opleiding. Zij-instromers melden zich dan aan bij een lerarenopleiding en volgen daar een verkorte of maatwerkopleiding, inclusief stage. Voor deze zij-instromers gelden de instroomeisen van de reguliere lerarenopleiding. Zij ronden de opleiding af met een bachelor- of masterdiploma.

Een belangrijk verschil tussen deze trajecten is dat zij-instromers in de opleiding via stages geleidelijker in het beroep kunnen groeien dan zij-instromers in het beroep. Zij-instromers in het beroep krijgen daarom vaak ook intensievere begeleiding op de school dan zij-instromers in opleiding (Bijman e.a., 2021). We concentreren ons hierna op de ondersteuning van zij-instromers in het beroep.

Zij-instroom in beroep

Het aantal zij-instromers in het beroep groeit, afgaand op de aantallen toekenningen van subsidie die schoolbesturen kunnen aanvragen als ze een zij-instromer in dienst nemen. In de periode 2019-2022 is deze subsidie jaarlijks zo'n achthonderd keer toegekend voor zij-instromers in beroep in het primair onderwijs. In 2018 ging het nog om minder dan vierhonderd toekenningen in het primair

onderwijs (Ministerie van OCW, 2022). De subsidie kan benut worden voor het geschiktheidsonderzoek van geïnteresseerde kandidaten, voor scholing, boeken, leermiddelen, begeleiding en vervanging tijdens studieverlof van zij-instromers, en het afsluitende bekwaamheidsonderzoek.

Om zij-instromer in het beroep te kunnen worden, moet een kandidaat eerder een hbo- of wo-opleiding (of een gelijkwaardig buitenlands getuigschrift) hebben afgerond en beschikken over voor het onderwijs voldoende maatschappelijke ervaring en beroepservaring (Bijman e.a., 2022). Toelating tot het traject volgt na een geschiktheidsonderzoek (Inspectie, 2021). Doorgaans begint de zij-instromer na toelating gelijk voor de klas en volgt de zij-instromer daarnaast een verkorte opleiding. De opleiding wordt afgesloten met een getuigschrift bekwaamheidsonderzoek en niet met een bachelor- of masterdiploma.

De uitval in deze trajecten is relatief beperkt: zij-instromers in beroep die door het geschiktheidsonderzoek komen, halen over het algemeen ook de eindstreep (Bijman e.a., 2021; De Geus e.a., 2020). Ondanks de subsidie die werkgevers ontvangen voor zij-instromers in beroep zien zij de kostbaarheid van het zij-instroomtraject als een risico (De Geus e.a., 2020). De subsidie is onvoldoende om de kosten van de begeleiding van de zij-instromer in beroep te dekken.

Wanneer is de begeleiding van de zij-instromer in opleiding effectief?

Begeleiding van de zij-instromer in beroep is effectief als ze eraan bijdraagt dat de zij-instromer niet uitvalt, tevreden is over de begeleiding en binnen de daarvoor gestelde periode een lesbevoegdheid haalt of tot het inzicht is gekomen dat de stap naar het onderwijs geen juiste keuze is.

Tevredenheid over de begeleiding doet ertoe

Uit recent beleidsonderzoek weten we dat zij-instromers in het beroep in het primair onderwijs meer tevreden zijn over de begeleiding door de school, dan over de begeleiding door de lerarenopleiding. Als zij-instromers meer maatwerk ervaren in de lerarenopleiding zijn ze tevredener over het traject (Inspectie, 2022). Veel zij-instromers in het beroep ervaren dit maatwerk overigens niet bij de opleiding (Inspectie, 2022; De Geus e.a., 2020).

Zij-instromers in beroep die tevredener zijn over de begeleiding, zijn minder geneigd om te stoppen met het traject (Inspectie, 2022). De inspectie merkt verder op dat meer begeleiding, grotere tevredenheid daarover en meer ervaren maatwerk samenhangen ertoe leiden dat zij-instromers minder belemmeringen en meer veiligheid ervaren en dat ze reëlere verwachtingen hebben. De inspectie concludeert hieruit dat het verbeteren van deze aspecten in samenhang kan leiden tot een betere kwaliteitservaring van het zij-instroomtraject. Daarmee weten we nog niet zeker of de begeleiding er ook effectiever van wordt. Over de effectiviteit van de begeleiding van zij-instromers in beroep hebben we geen beschikbaar empirisch onderzoek gevonden.

Een combinatie van begeleidingsactiviteiten kan uitval bij startende leraren voorkomen

Een reviewstudie naar uitval van startende leraren in het po en naar effectieve interventies voor het voorkomen van uitval door startende leraren in het po (Dekker e.a., 2023) biedt wellicht enige

aanknopingspunten voor de begeleiding van zij-instromers in het beroep, al zijn niet alle punten die zij noemen relevant voor die specifieke groep startende leraren.

Zo wijzen Dekker e.a. bijvoorbeeld op het belang van een combinatie van ondersteuning, begeleiding en oriëntatieprogramma's (dit heet ook wel inductie) tijdens de overgang van student naar leraar. De hoeveelheid activiteiten kan een gunstig effect hebben: hoe meer verschillende activiteiten werden aangeboden, hoe lager de kans op uitval (Dekker e.a., 2023, op basis van de bevindingen van Ingersoll & Smith, 2004). Ook onderzoek onder startende leraren in het voortgezet onderwijs wijst erop dat startende leraren die een speciaal inwerktraject volgen dat bestaat uit intensieve coaching en begeleiding (BSL) minder vaak uitvallen (Helms-Lorenz e.a., 2020).

In hun review studie gingen Ruitenburg en Tigchelaar (2021) na of zij-instromers in het voortgezet onderwijs bijzondere ondersteuningsbehoeften hebben tijdens de inductiefase. Zij concluderen dat zij-instromers behoefte hebben aan erkenning van wat zij nodig hebben en wat zij te bieden hebben. Net als in het voortgezet onderwijs zouden zij-instromers in het primair onderwijs directeur, mentor en collega's herkennen als ondersteuningsbronnen.

Ook andere bronnen wijzen op de toegevoegde waarde van een mentor voor de zij-instromer in beroep. Dekker e.a. (2023) benoemen het belang van een goede band tussen startende leraar en mentor. Zonder dergelijke band is de gepercipieerde ondersteuning lager. Ook de frequentie van de contactmomenten, de betrokkenheid van de mentor en de breedte van begeleiding door de mentor kunnen positief bijdragen aan de mate waarin de startende leraar zich betrokken voelt bij de school.

Startende leraren die geen mentor hebben ervaren significant minder steun. Het effect daarvan is vergelijkbaar met een slechte begeleiding door een mentor. Op basis van de onderzoeken die zij hebben geraadpleegd concluderen Dekker e.a. (2023) dat een mentor kan helpen uitval van startende leraren te voorkomen. Ten slotte merken Dekker e.a. (2023) op dat persoonlijke kenmerken (werk- en levenservaring) specifieke eisen kan stellen aan de begeleiding, maar dat daar weinig over bekend is.

Geraadpleegde bronnen

Bijman, D., Dekker, B., Van Bergen, K., Kans, K., Waijers, N., Medendorp, L., Coenen, J., Lans, T., & Belfi, B. (2021). *Eindrapport Zij-instroom po vo mbo*. Regioplan.

Dekker, M., Gaikhorst, L., & Schreurs, B. (2023). De uitval van beginnende leraren in het primair onderwijs. *Pedagogische Studiën, 98*(2), 153-175.

Geus, W. de , Bekkers, H., Heijsters, L. (2020). *Hoe werkt de keten? Onderzoek naar de Amsterdamse keten Zij-instroom in het Beroep.* Oberon Onderzoek advies.

Helms-Lorenz, M., Van der Pers, M., Moorer, P., Lugthart, E., Van der Lans, R., & Maulana, R. (2020). *Begeleiding startende leraren 2014-2019: Eindrapportage*. Rijksuniversiteit Groningen.

Ingersoll, R., & Smith, T. M. (2004). Do Teacher Induction and Mentoring Matter? *NASSP Bulletin, 88*(638), 28-40.

Inspectie van het Onderwijs, (2022). *Zij-instroom in het beroep van leraar in het primair onderwijs*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. (2020). *Rapportage zij-instroom leraren 2020*.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, (2022). *Trendrapportage Arbeidsmarkt Leraren po, vo en mbo 2022*.

Pijpers-Streefkerk, E. (2020). Kiezen voor een zij-instromer. Een keuze voor vakmanschap. *Basisschoolmanagement 8*, 2020,16-19.

Ruitenburg, S. K., & Tigchelaar, A. (2021). Longing for recognition: A literature review of second-career teachers' induction experiences in secondary education. *Educational Research Review*, 33, 100389.

Snoek, M. (2018). *Startende leraren in het po en vo. Goede begeleiding aan het begin van de loopbaan*. Uitgeverij Pica.

Meer weten?

- Kennisrotonde (2018) *Welke bijdrage kan intervisie leveren aan het succes van een inductietraject voor startende leraren (en hoe kan die dan het beste vorm krijgen)?* (KR. 380)
- Kennisrotonde (2020) *Wat zijn determinanten van effectieve interactieve feedback tijdens co-teaching in de klas?* (KR. 828)
- Kennisrotonde (2024) *Is de begeleiding van startende leraren effectiever als je rekening houdt met hun verschillende kenmerken?* (KR. 2149)

Over deze vraag

Opgesteld door:	Jacob van der Wel en Niek van den Berg (kennismakelaars Kennisrotonde)
Vraagsteller:	leraar basisonderwijs, bovenschools coach
Onderwijssector:	Primair onderwijs
Trefwoorden:	zij-instroom, begeleiding leraren, lerarentekort
Referentie:	Kennisrotonde. (2024). *Welke vormen en intensiteit van begeleiding zijn effectief voor zij-instromers in het beroep van leraar in het po?* (1e update) (KR. 1661)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.